

DE TROPISCHE NATUUR

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCH-INDISCHE NATUURHISTORISCHE VEREENIGING

Onder redactie van M. A. Lief tinck, met medewerking van Dr C. G. G. J. van Steenis voor het botanisch gedeelte. Alle stukken het tijdschrift betreffende te richten tot M. A. Lief tinck, Zoölogisch Museum, Buitenzorg.

Hoofdbestuur der Vereeniging: Dr D. F. van Slooten, Voorzitter (Herbarium te Buitenzorg), Dr J. H. Coert, Onder-Voorzitter (H.B.S.-straat 17, Soerabaja), Mej. C. J. van Schoonneveldt, Secretaresse-Penningmeesteres (Nieuwe Tamarindelaan 36, Batavia-C.), M. A. Lief tinck, Secretaris-redacteur van het tijdschrift.

Abonnementsprijs voor niet-leden der Ned.-Indische Natuurhistorische Vereeniging f 7.—

INDRUKKEN VAN HET DIERENLEVEN IN DE RESIDENTIE BENKOELLEN

III. VARANEN

Niet ver van den oever van den benedenloop van de Benkoelenrivier ligt op een morgen in het begin van den drogen tijd het kadaver van een koe; de dood is door uitputting of ziekte ingetreden.

Er is een goede kans om bij zoo'n groote buit ongemerkt roofdieren te bespieden.

Het lichaam wordt daarom naar een open plaats gesleept, waar wij tevoren krokodillensporen bij den oever hadden aangetroffen, en met rotan en ijzerdraad stevig aan daar wortelende boompjes vastgebonden.

Reeds kondigt het rondscharrelen van enkele groote, blauwe aasvliegen op het lichaam de naderende ontbinding aan.

Den volgenden middag, gedurende de waarneming van een uur of wat, is er weinig bijzonders op te merken; ook versche sporen van eenig groot dier zijn in de modder niet afgedrukt. Op den derden morgen is dit echter anders geworden.

In het slijk staan de sleepsporen van het zware lichaam van een groote krokodil. Het korte gras bij het kadaver is neergedrukt en nog niet opgericht, terwijl de halmen met grijze modder zijn besmeurd.

Bij onze komst schieten meterlange hagedissen het struikgewas in. De buik-

Fig. 1. Sleepsporen van een krokodil en afdrukken van varanen-klauwen.

[foto v. d. schr.]

holte van de koe is geopend, de ingewanden hangen naar buiten en zijn reeds gedeeltelijk weggesleept.

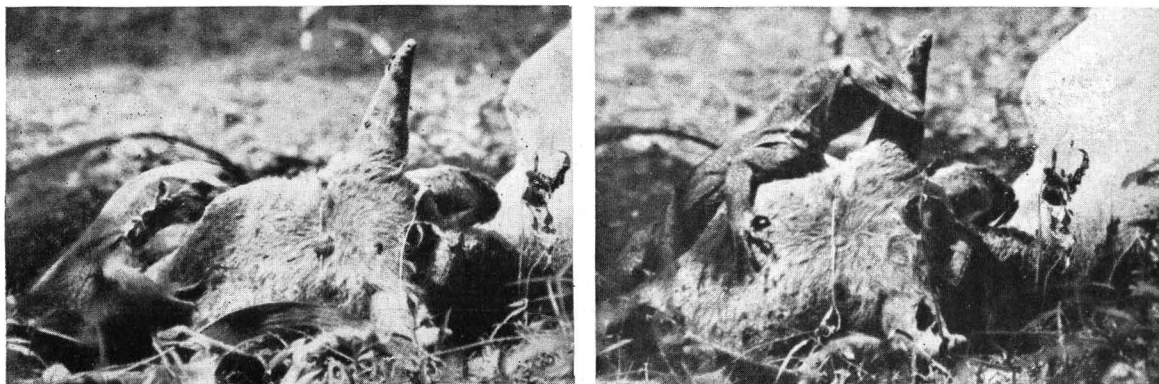

Fig. 2. . . duwt zijn spitse snuit in de oogholte en . . . wrijft zijn snuit af aan de hoorns van de koe.

[foto's v.d. schr.]

Uit de sporen, die er waarlijk niet moeilijk te lezen zijn, blijkt duidelijk wat in den afgelopen nacht is gebeurd (fig. 1). De krokodil had getracht het kadaver in de rivier te slepen, hetgeen werd belet door de rotantouwen en het ijzerdraad, waarmede de koe was verankerd. Daarop heeft het monster 's nachts de buikholtte geopend en heeft aan land iets kunnen vreten, waardoor de weg was gebaand voor de minder forsche kaken en klauwen van de *biawaks*, de tot meer dan twee meter lange hagedissen van het geslacht *Varanus* (*V. salvator*?).

Een verschrikkelijke stank ontsnapt thans het kadaver; met ieder vleugje wind is dit in onze schuilplaats maar al te duidelijk merkbaar.

Het is alleen uit te houden met voor den neus gebonden doeken, waarop eau de cologne is gesprend. Maar vreeselijker nog is de aanblik van het kadaver. Wolken van duizenden staalblauwe aasvliegen zwermen er boven, en het gegons en eentonig gezoem is niet van de lucht, een lugubere doodzang gelijk. Een vuilwitte, compacte massa, uit duizenden en duizenden vliegenmaden bestaande, golft nu in de buikholtte van het lijk. Wanneer uit het struikgewas een of meer *biawaks* te voorschijn komen en zich aan de vleeschmassa te goed doen, worden nieuwe zwermen vliegen gestoord; dan zwelt het gonzende geluid aan en lijkt het of ook de toonaard van het gezoem even hooger komt te liggen. Behalve op het kadaver zetten zich, als een rijtje geregen blauwe kralen, vliegen neer op de twijgen van de omringende struiken.

Opvallend is het bezoek van enkele groote, zwarte wesen met een oranje band om het

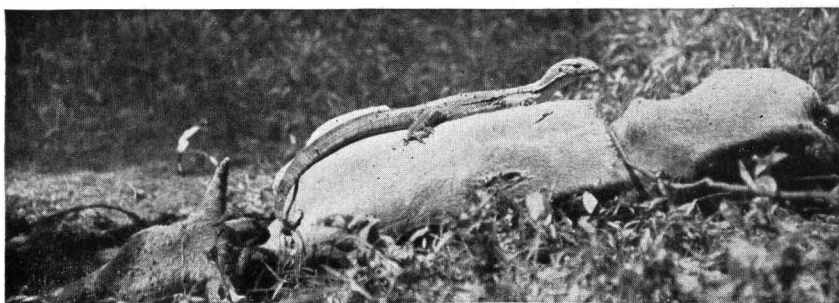

Fig. 3. Een klein exemplaar zont zich op het kadaver. [foto v. d. schr.]

achterlijf. (Door LEEFMANS en JACOBSON is de levenswijze van *Vespa tropica* beschreven in de D.T.N. jg. 11, 1922, blz. 126 en denzelfden jaargang blz. 182; toen werd ook reeds gewezen op het feit, dat deze wespen op rottend vleesch afkomen).

Nu wij in de schuilplaats gezeten zijn en de omgeving geheel rustig is geworden, ritselt het allerwege in het struikgewas. Nog meer biawaks komen te voorschijn. Het zijn alle kleine dieren van iets meer dan een meter lengte. Een vijftal hagedissen loopt nu rond om het kadaver of is reeds met het maal begonnen.

De meesten zijn bezig aan de buikzijde van de koe en voor het oog van de camera niet bereikbaar.

Het gedrag van één van deze kleinere dieren trekt de aandacht.

Na enkele keeren rondom het lijk gelopen te hebben, in de struiken te zijn verdwenen en na weer te voorschijn gekomen te zijn, kruipt het dier over de hals van de koe om een geschikte vreetplaats te zoeken; langzaam glijdt de hagedis van het kadaver af, loopt langs den kop en kruipt langs den geopenden bek weer naar boven, telkens even stilstaand en rondspeurend. Dan schijnt alles veilig; het reptiel duwt zijn

Fig. 4. ...de koppen van de reptielen alle tegelijk omhoog gaan.

[foto v. d. schr.]

Fig. 5. Met zichtbaar welgevallen sleept de groote hagedis zich door het slijk.

[foto's v d. schr.]

Fig. 6. hoog op de pooten recht op het kadaver af.

[foto v. d. schr

spitsen snuit in de oogholte van de koe en rukt uit alle macht om de spiermassa's los te trekken, waarbij het dier zich met de voorpooten schrap zet; het lukt, en langer dan een half uur wordt zoo doorgewerkt.

Onder het eten houdt de hagedis af en toe op om brokken in te slikken en met een snelle beweging van de voorpooten hinderlijke maden en vliegen van den bek te verjagen. Eindelijk is het dier verzadigd. Het wrijft zijn snuit af aan de horens van de koe, kruipt langzaam verder en gaat boven op het kadaver liggen om zich te zonnen.

De andere hagedissen vreten rustig voort, tot plotseling de koppen van de reptielen alle tegelijk omhoog gaan. Met een sprong verdwijnt de zich zonnende hagedis in het struikgewas.

Fig. 7. Ook de vliegen rusten niet; op de twijgen van de omringende struiken en op het lichaam van den varaan zitten ze mannetje aan mannetje.

[foto v. d. schr

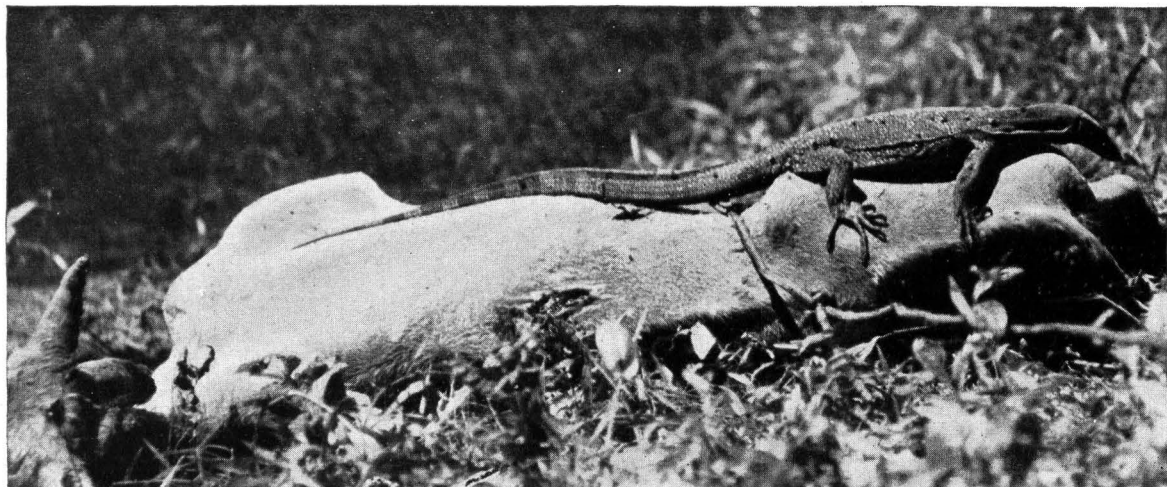

Fig. 8. Een groote varaan op het kadaver. De klauwen zijn goed zichtbaar. [foto v. d. schr.]

Het duurt niet lang of wij kunnen de oorzaak van de ongerustheid vaststellen. Wederom ritselt het in de struiken. Vlak langs mijn schuilplaats, zóó dat ik het dier met de hand zou hebben kunnen raken, kruipt een reuzenhagedis; het meer dan twee meter lange dier volgt den boschrand en komt op de open plaats vlak bij den rivieroever naar buiten. Wat zijn deze groote exemplaren voorzichtig vergeleken met hun kleinere soortgenooten!

Het dier kruipt langs den oever door het lage gras, scherp naar alle zijden spiedend en luisterend. Dan legt het zich neer in de modder, de ligplaats van zijn grooten neef, den krokodil.

Met zichtbaar welgevallen sleept het zich daarna door het slijk.

Langs den rivieroever trippelt een kleine trekvogel, een plevier; het kleine schepsel trekt zich niets van het monster aan, springt over den staart, pikt af en toe iets in de modder op, en komt nu ook bij het kadaver, pikt enkele vliegenvliegen weg en vervolgt zijn tocht langs den oever.

Fig. 9.waar de menschen dagelijks aan den oever baden. [foto v. d. schr.]

Juist had ik mijn handen vol met wisselen van het film-pak in de camera, zoodat dit aardige moment onbenut voorbij ging. Lang kan de groote hagedis de verlokkingen van de vleeschmassa niet weerstaan en komt hoog op de pooten loopend, recht op het kadaver af. Daar legt de draak zich op het rund en kruipt zoekend rond om, evenals kortgeleden de kleinere hagedissen, een goede vreetplaats te vinden.

De alleenheerschappij is echter van korten duur en terwijl het eerstgekomen groote dier aan den rugkant vreet, komen een tweetal andere even groote of grootere monsters te voorschijn en beginnen in de buikholte hun maal.

Het schijnt of de koe nu weer tot leven komt. Het kadaver beweegt op en neer onder den druk van de zich in en onder het lichaam doorklauwende draken. In mijn schuilplaats is het snappen van kaken en scheuren van vleesch goed hoorbaar. Deze groote machthebbers kunnen den onderlingen vrede minder goed bewaren dan hun kleine soortgenooten. Zij komen samen op voet van gewapenden vrede en somtijds blijven botsingen niet uit.

Dat blijkt, wanneer twee monsters elkaar op het kadaver ontmoeten.

Terwijl zij minuten lang tegenover elkaar staan, gaan beider koppen bliksemsnel heen en weer. Dan schiet er één met een sprong over het koeienlijk, terwijl de aangevallene wegvlucht en in de struiken wordt nagezeten.

Uren boeide mij het schouwspel aan den kant van de traag vloeiende rivier. Maar de zon zonk reeds achter de boomtoppen en de op dezen dag voor de camera zoo gunstige lichtverhoudingen werden slechter. Ik floot mijn trouwe helper SALEH, die niet lang op zich liet wachten. Bij zijn nadering verdwenen de hagedissen en waren mijn waarnemingen ten einde.

Met het bamboevlot, waarmee wij waren gekomen, zakten wij daarop de rivier weer af. Een paar honderd meter slechts is de plek verwijderd van het dorp, waar de menschen dagelijks aan den oever baden, zich wasschen en andere bezigheden hebben. Daar wordt het vlot gemeerd en kunnen we aan land gaan.

Den volgenden middag waren de rotantouwen gebroken, was een boompje ontworteld en de koe met ijzerdraad en al verdwenen. Wij hadden intusschen een goeden indruk gekregen hoe insecten, varanen en krokodillen in staat zijn in een paar dagen tijd een groot dierenlijk op te ruimen.

Tjepoe.

Ir F. W. RAPPARD.

FOSSIELE KRUIPSPOREN

Het artikel over „levenssporen” van den heer J. C. VAN DER MEER MOHR in het Aprilnummer 1941 van dit tijdschrift gaf ons aanleiding enkele aantekeningen op te slaan over in 1923 en 1924 gedane vondsten van fossiele kruipsporen in plaatzandsteen in het landschap Koetai (Oost-Borneo). Enkele daarvan zijn hieronder afgebeeld, weergevende sporen in door ons verzamelde gesteentemonsters gemerkt nos. 110 a, c, d, f, l, m, n, en 405 d, ¹⁾ terwijl 110 k (fig. 7) een contrafeitsel is van een afdruk van ribbels („ripple marks”).

Het zal den lezers wel niet veel kunnen schelen, waar nu juist precies die vondsten gemaakt werden, waarin wij hen geen ongelijk kunnen geven, zoodat zij de volgende regels met de geografische plaatsbepaling kunnen overslaan. Wij willen er verder nog bij opmerken, dat de meeste van de vermelde riviernamen zelfs velen in Koetai woonachtigen vreemd zijn. Toch zouden wij hier, maar dan meer ten behoeve van zich daarvoor interesseerende natuuronderzoekers, die mis-

¹⁾ Waarvan eenige zijn komen te vervallen. — Red.